

การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลยั่งยืน: มุมมองด้านที่ทำทายนักนิติรัฐศาสตร์
Driving the Tambon Community Organization Council Sustainably:
Challenging Perspectives for Jurisprudence-Politics

อรรถชัย ตระการศาสตร์* กานต์ บุญศิริ และวิทย์ธร ท่อแก้ว
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Akkachai Trakarnsart* Karn Boonsiri and Wittayatorn Tokeaw
Communication Arts Program, Sukhothai Thammathirat Open University

Received: January 10, 2025

Revised: March 11, 2025

Accepted: March 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอความรู้ และมุมมองให้นักกฎหมาย นักบริหารภาครัฐ และนักพัฒนาซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ ได้หันมาให้ความสำคัญต่อข้อเสนอในการขับเคลื่อน สภาองค์กรชุมชนในประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แม้ประเทศไทย จะมีสภาองค์กรชุมชนจำนวนมากถึง 7,795 แห่ง แต่ก็ยังประกอบไปด้วยสภาองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลวหลายแห่งประสบปัญหาแตกต่างกันออกไป ในมุมมองเชิงนิติรัฐศาสตร์เห็นว่า เกิดจากความไม่ชัดเจน และข้อจำกัดด้านกฎหมายหลายประการ เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่องมือกระจายประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม รวมทั้งอำนวยความสะดวกโดยความเสมอภาค โปร่งใสและปราศจากการเลือกปฏิบัติ จากการวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนต้นแบบ ด้านนวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในระดับปริญญาเอกของผู้เขียน พบข้อสรุปซึ่งนำมาสู่บทความวิชาการนี้ว่า การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนนอกจากจะทำให้กฎหมายไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแล้ว ยังจะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองได้โดยสะดวกและเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพลังทางสังคม ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะในประเด็นที่ 15 ซึ่งเน้นการเสริมสร้างทุนทางสังคม โดยเปิดโอกาส ให้เกิดกระบวนการรวมตัวของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงภาคเครือข่าย ในการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเป็นพลังสำคัญ ในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มขีดความสามารถชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองด้วยการต่อยอดจากรากฐานของสังคมวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นทุนเดิม อันจะนำไปสู่ การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนบนฐานประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในอนาคต

คำสำคัญ: สภาองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบล นิติรัฐศาสตร์

Abstract

This academic article aimed to present knowledge and perspectives to legal professionals, public administrators, and developers, who play a crucial role in the country's development process. It emphasized the importance of proposals to drive community organizations' councils in legal and justice-related matters under the national strategy master plan. Although Thailand has a significant number of community organizations' councils, totaling 7,795, these councils vary in their success and failure, facing diverse challenges. From a legal-political perspective, these issues stemmed from ambiguities and various legal limitations. Laws serve as tools to equitably and justly distribute the benefits of national development, ensuring justice through equality, transparency, and non-discrimination. Based on the research titled Communication for Fostering Public Participation in Driving Model Community Organizations' Councils for Local Self-Management Innovation, conducted by the author as part of their doctoral studies, the following conclusions were drawn, which formed the basis of this academic article. Therefore, developing laws related to community organizations' councils will not only prevent legal obstacles to development but also facilitate public participation in self-development. This is a fundamental step in building social empowerment under the national strategy master plan, particularly in Issue 15, which focuses on strengthening social capital. This involves creating opportunities for various community groups and networks to unite, collaborate, and become key forces in addressing economic and social inequalities. It also enhances local communities' capacity for development, self-reliance, and self-management by building on their socio-cultural foundations. Such efforts will lead to sustainable national development based on a participatory democracy, where the public genuinely engages in shaping the future.

Keywords: Community Organization Council, Tambon Community Organization Councils, Jurisprudence-Politics

บทนำ

รากฐานแห่งแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนควบคู่กับการสร้างระบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตนเองตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ จากการผลักดันร่วมกันระหว่างสถาบันพัฒนาเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาชนนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อให้เป็นกฎหมายรับรองสิทธิของบุคคลที่รวมตัวกันเป็นสภาองค์กรชุมชนให้มีภารกิจร่วมกันในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน (เกรียงไกร บุญประจง และคณะ, 2566) ทั้งนี้ ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง และพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล ตามมาตรา 35 และกำหนดข้อบังคับการอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการประชุมของสภาองค์กรชุมชน ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 รวมทั้งให้มีอำนาจหน้าที่ในการช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงาน และการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่าย ตามมาตรา 7 แห่งพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551, 2551)

สภาองค์กรชุมชนตำบล จึงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเสนอไว้ว่าการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้นั้นต้องเกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล และเกิดเป็นองค์กรชาวบ้านที่เรียกว่าองค์กรชุมชน หรือองค์กรประชาชน และการพัฒนาประเทศที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องลดอำนาจรัฐ และเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในการบริหารจัดการตนเองและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น (จักริน สีธาจารย์ และคณะ, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างระบบชุมชนล้อมรัฐ (พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทัก) และคณะ, 2563) ที่เสนอให้ชุมชนมีอำนาจในการปกครองตนเองมีพลังในการพัฒนาตนเอง และสร้างระบบเครือข่ายที่พึ่งพาอาศัยกันในแนวราบ สามารถร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมรับผลประโยชน์จากการแก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนของตนเองอันเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนนี้จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และสร้างเครือข่ายการสื่อสารไร้พรมแดน (เมทินา อีสริยานนท์ และคณะ, 2563) โดยการรวมกลุ่มกันนี้เป็นไปเพื่อช่วยเหลือสนับสนุน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน เกิดเป็นองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินภารกิจต่าง ๆ ให้ลุล่วงเพื่อการพึ่งตนเองให้สามารถอยู่รอดได้ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมการเมือง และวัฒนธรรม ทั้งนี้โดยอาศัยสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จะเกิดขึ้นตามมา เป็นเวทีเชื่อมโยงงานพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นพื้นที่เรียนรู้จึงเป็นการขยายผลการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมีพื้นที่ในแต่ละภูมิภาค โดยมีกฎหมายรองรับกลไกการขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับประชาชนโดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รองรับ

ปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะมีสภาองค์กรชุมชนจำนวนมากถึง 7,795 แห่ง แต่ก็ยังประกอบไปด้วยสภาองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลวหลายแห่ง ประสบปัญหาแตกต่างกันออกไป หากวิเคราะห์จากมุมมองด้านนิติรัฐศาสตร์ (Legal-Political Perspective) จะพบว่า 1) กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนมักมีความคลุมเครือขาดความชัดเจนในบทบาท อำนาจหน้าที่ และกระบวนการดำเนินงาน เนื่องจากการออกแบบกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการออกกฎหมาย ดังนั้นกฎหมายที่คลุมเครือจึงทำให้สภาองค์กรชุมชนขาดทิศทาง และความมั่นใจในการดำเนินงานส่งผลให้การทำงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ 2) สภาองค์กรชุมชนมักขาดอำนาจที่แท้จริงในการตัดสินใจหรือบังคับใช้กฎหมายในระดับท้องถิ่น เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจ และการกระจายอำนาจที่ไม่สมดุลระหว่างรัฐบาลกลางและท้องถิ่นส่งผลให้สภาองค์กรชุมชนไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบาย หรือโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากต้องพึ่งพาการอนุมัติจากหน่วยงานส่วนกลาง และ 3) การเลือกปฏิบัติ และความไม่เป็นธรรม ซึ่งการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนอาจถูกชี้หน้าโดยกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ หรือมีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน สาเหตุเกิดจากการขาดกลไกตรวจสอบ และถ่วงดุลที่โปร่งใส และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันในชุมชนเพิ่มขึ้น และประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นในสภาองค์กรชุมชน

บทความวิชาการนี้ เป็นหนึ่งมุมมองเชิงวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรโดยธรรมชาติที่เกิดจากการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนแต่ละกลุ่มที่มีทุนทางสังคมต่างกัน แต่มีเจตจำนงร่วม (General Will) ให้การเรียนรู้ และวางแผนร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ในมุมมองของมิตินิติรัฐศาสตร์) มุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขผ่านการปรับปรุงกฎหมาย และกระบวนการทางการเมือง เพื่อสร้างความเป็นธรรม และความเสมอภาคในสังคม โดยมีจุดเน้นในการปรับปรุงกฎหมายให้ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทชุมชน ปรับปรุงกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางสู่ท้องถิ่น และสร้างกลไกสนับสนุนทางการเงิน และวิชาการให้กับสภาองค์กรชุมชน ส่งเสริมการสร้างกลไกตรวจสอบ และถ่วงดุลที่โปร่งใส และส่งเสริมความเสมอภาค และความเป็นธรรม โดยเน้นกฎหมาย และนโยบายที่ต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของทุกกลุ่มในชุมชน โดยออกแบบกลไกการทำงานที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกัน

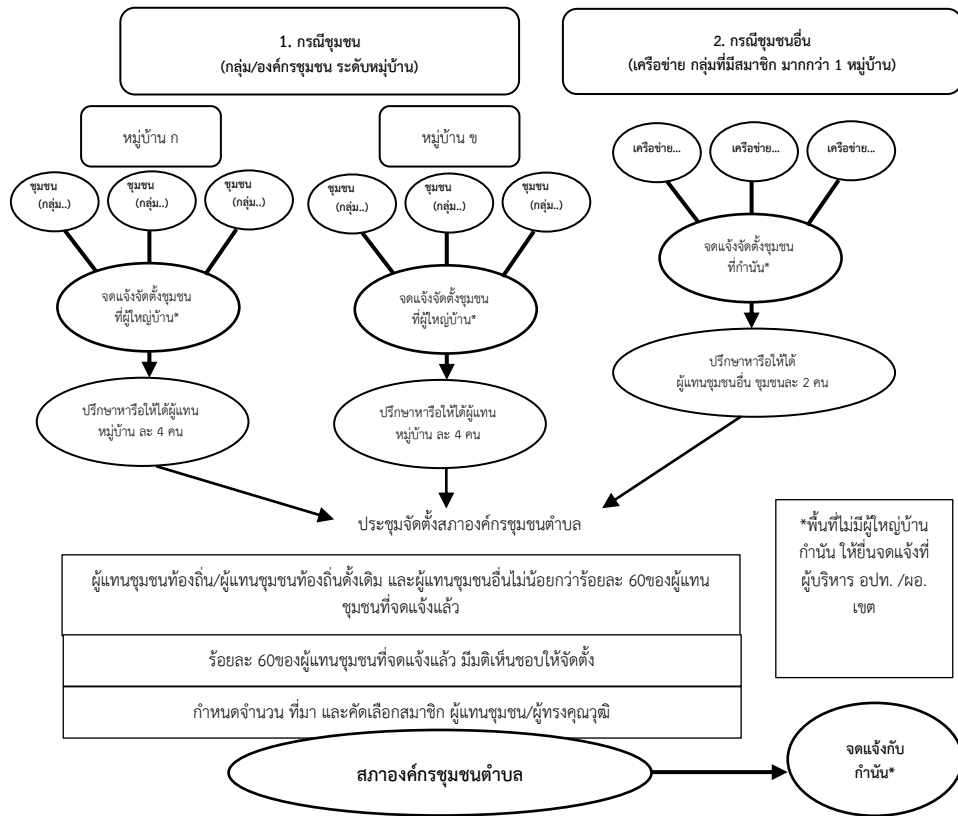
การเลือกปฏิบัติ บทสรุปของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ในมุมมองของมิตินิติรัฐศาสตร์ จึงเน้นที่การแก้ไขปัญหาของสภาองค์กรชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จให้ต้องเริ่มจากการปรับปรุงกฎหมาย และกระบวนการทางการเมืองให้มีความชัดเจนเป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างกลไกตรวจสอบที่โปร่งใส เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในที่สุด

เนื้อหา

สภาองค์กรชุมชนตำบล: พัฒนาการก่อเกิด

แนวคิดเรื่องสภาองค์กรชุมชนมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องอำนาจของประชาชน และการสร้างพื้นฐานให้สังคมเดินไปสู่การพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และกลไกการตรวจสอบ และแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยโดยมียุทธศาสตร์ใหญ่ คือ การสร้างเวทีสมัชชาชุมชน และสร้างอำนาจค้ำจັນ (Leverage Power) ต่อกลไกการเมืองที่เป็นทางการในระบบสภาองค์กรชุมชน จึงเป็นเครือข่ายประชาธิปไตยที่จะทำหน้าที่เป็นสถาบันเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน และพัฒนากระบวนการตรวจสอบทางการเมืองด้วยพลังของประชาชนในท้องถิ่น (เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, 2565) และเกี่ยวข้องกับนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ไปพร้อมกัน

ภายใต้แนวคิดประชาธิปไตยเพื่อมวลชนและสิทธิชุมชนนั้น สภาองค์กรชุมชนตำบลนับได้ว่าเป็นเสมือนเครื่องมือขับเคลื่อนงานพัฒนา และแก้ปัญหาท้องถิ่นที่เกิดจากการผลักดันโดยภาคประชาชน เพื่อแก้ปัญหาความไม่ทัดเทียมในการแก้ปัญหาชุมชน และความเหลื่อมล้ำของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ สอดคล้องกับการอธิบายของ Kaye. G. (2001); Agranoff, R.t & McGuire, M. (2003) เกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันในชุมชน (Coalition) ที่จะสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (Community Ownership) ที่ประกอบขึ้นจากปัจจัยสำคัญ คือ การที่สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ และรับทราบการกำหนดประเด็นปัญหา และการพัฒนาต่าง ๆ ร่วมกัน (Defining Issues) และรับรู้แหล่งที่มาของงบประมาณ และเครื่องมือในการทำงาน ทั้งนี้้องค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนจะต้องสร้างวัฒนธรรมการเสียสละเพื่อส่วนรวม (Community Culture) ให้เกิดขึ้นด้วย และได้รับการผลักดัน และความเคลื่อนไหวจากองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรทางสังคม และองค์กรชุมชนต่าง ๆ จนในที่สุดจึงนำไปสู่การออกกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 (พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก) และคณะ, 2563) โดยมีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองแบบพลเมือง และการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เห็นได้จากเหตุผลระบุในตอนท้ายของพระราชบัญญัติว่าด้วยชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างหลากหลายตามภูมิภาค การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรมเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ การสร้างระบอบประชาธิปไตย จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551, 2551)

ภาพที่ 1 ที่มาของสภาองค์กรชุมชนตำบล
ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2551

ด้านอำนาจหน้าที่และการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ “พอช.” ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล สภาองค์กรชุมชน จึงเป็นเวที หรือเครื่องมือในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตัวเองผ่านการประชุมร่วมกัน การปรึกษาหารือเสนอความเห็น และแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งยกระดับไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบาย เช่น การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกิน การสร้างรายได้ และลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ระบบเศรษฐกิจเกื้อกูล และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยยึดหลักการประชาธิปไตยจากฐานรากที่แท้จริง และเป็นกลไกสำคัญที่จะเชื่อมโยงวิถีประชาธิปไตยทางตรงในรูปแบบการปรึกษาหารือของชุมชนเข้ากับกระบวนการประชาธิปไตยตัวแทน โดยอาศัยการทำงานขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะตั้งแต่ระดับตำบลจังหวัดไปจนถึงระดับประเทศ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิรูปประเทศต่อไปในอนาคต (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) และเมื่อสรุปพันธกิจหลักของสภาองค์กรชุมชนภายใต้กรอบกฎหมาย และการเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะจะพบว่า มี 3 ลักษณะสำคัญ คือ 1) การระดมปัญหา และความต้องการของประชาชน และนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอนโยบายสาธารณะ (Interest Aggregation) 2) การผลักดันข้อเสนอโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาของภาคประชาชนตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด (Interest Articulation) และ 3) การติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามข้อเสนอของภาคประชาชน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2562)

จากการรายงานผลการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พบว่า ปัจจุบัน กลุ่ม หรือ องค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ที่มีลักษณะการรวมตัวกัน

ภายใต้วัตถุประสงค์ และรูปแบบของการเกิดขึ้นที่แตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในประเทศไทย มีจำนวนถึง 7,795 องค์กร และมีสมาชิกกว่า 254,945 คน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2565) รายละเอียดตามภูมิภาคแสดงไว้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนการจัดตั้งสมาคมสภาองค์กรชุมชนตำบลแยกตามรายภาค (ณ วันที่ 30 กันยายน 2565)

ภาค	จำนวนพื้นที่ อปท.	จำนวนจัดตั้งสะสม (พ.ศ. 2551 - 2565)	จำนวนกลุ่มองค์กรชุมชน ที่จัดแจ้ง(องค์กร)	จำนวนสมาชิก (ราย)
เหนือ	1,676	1,671	40,957	53,446
ตะวันออกเฉียงเหนือ	2,947	2,908	59,330	1000,637
ใต้	1,176	1,176	17,802	38,232
กลางและตะวันตก	1,128	1,159	17,836	38,232
กรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก	898	881	20,355	29,205
รวม	7,825	7,795	156,280	254,945

ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2565

ในปัจจุบันสภาองค์กรชุมชนจึงเป็นองค์กรสำคัญที่มีบทบาทในกระบวนการส่งเสริมการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกันของประชาชน การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนจึงมีผลงานที่ชัดเจนหลายอย่างที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น คนเกิดความกระตือรือร้น เกิดความสามัคคี คนมีกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาชุมชน และสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกับชุมชน การพัฒนาสภาองค์กรชุมชนจึงถือว่าการพัฒนาประชาธิปไตยโดยขับเคลื่อนผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพชุมชน ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง การประสานภาคีเครือข่าย และการพัฒนาการสื่อสารสาธารณะ ซึ่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องควรจะต้องมีบทบัญญัติที่สอดคล้องและสนับสนุนการปฏิบัติดังกล่าวให้เกิดประสิทธิผล (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2562)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา เน้นการพัฒนาตามแบบทุนนิยม ซึ่งส่งผลให้มีการถ่ายโอนทรัพยากรออกจากชุมชน เมืองหลวงได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วแตกต่างจากชนบท จึงเป็นสาเหตุรากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทย ซึ่งเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในการจัดสรรทรัพยากร และความมั่งคั่งระหว่างคนมีกับคนไม่มี การที่ประชาชนในท้องถิ่นตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากโครงการพัฒนาของรัฐที่เข้าไปครอบงำ และแย่งชิงฐานทรัพยากรธรรมชาตินี้เอง ที่เป็นที่มาของขบวนการเคลื่อนไหว และการบัญญัติรับรอง “สิทธิชุมชน” ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ 2550 ภายใต้วาทกรรมของ “สิทธิชุมชน” (วรภพ วงศ์รอด, 2563)

จากการศึกษาของ อุดมศักดิ์ เชื้อชัย และคณะ (2563) เกี่ยวกับการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนเพื่อจัดการตนเอง พบว่า ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้นำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และทำให้เกิดการจัดตั้ง และจัดตั้งองค์กรชุมชนจำนวนมากในพื้นที่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่หากพิจารณาบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จะพบว่า ยังไม่ระบุลักษณะรูปแบบในการส่งเสริมการขับเคลื่อนของภาคพลเมืองให้ชัดเจน เพียงอนุโลมในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิ และเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่ระบุเรื่องสิทธิชุมชนและแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เน้นให้พลเมืองเป็นเป้าหมาย และมีส่วนร่วมสำคัญจนถึงขั้น

ให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ตามมาตรา 87 อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ก็ได้รับรองหลักความเสมอภาค หลักห้ามเลือกปฏิบัติ และรับรองสิทธิเสรีภาพไว้หลายประการ ทว่าก็ยังขาดความชัดเจนในบางประเด็น เต็มไปด้วยข้อจำกัดมากมาย และมีรายละเอียดหลายประการที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ 2550 เช่น มิติของสิทธิชุมชน และสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญ 2560 รับรองให้บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสามารถเข้าชื้อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใด หรืองดเว้นไม่ดำเนินการใดได้ แต่ก็ไม่ได้รับรองสิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่าง ๆ ของรัฐซึ่งมีในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า และความปรารถนาของประชาชนที่จะมีองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพคอยกลั่นกรองโครงการของรัฐที่ถูกตัดออกไปจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเช่นกัน (อุดมศักดิ์ เดโชชัย, 2565)

พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล

พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานแนวคิดเรื่องการปกครองท้องถิ่นเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง รวมทั้งมีหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่บริหาร และพัฒนาให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และกำหนดแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่หลากหลายแตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น จึงเป็นกฎหมายสำคัญที่มีเจตนารมณ์สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของสภาองค์กรชุมชน

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน เกิดขึ้นจากวาทกรรม “ชุมชนท้องถิ่น” และการผลักดันขององค์กรพัฒนาเอกชน และนักพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นที่ต้องการแสวงหาวิถีสร้างชุมชนเข้มแข็งจากการบริหารจัดการตนเอง ซึ่งเครื่องมือในมิติการพัฒนาถ้าพึ่งไม่สามารถบรรลุเป้าหมายแห่งมรรควิธีได้ แต่องค์กรชุมชนต้องมีสถานภาพทางกฎหมายในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภารกิจตนเองและสังคมภายนอก โดยรัฐจะต้องยอมรับสถานภาพทางกฎหมายของสภาองค์กรชุมชน และต้องกระจายอำนาจมาให้ (วรภพ วงศ์รอด, 2563) และองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งมีกฎหมายรองรับก็จะสามารถควบคุมบริหารจัดการตนเอง และสร้างอำนาจขององค์กรที่รัฐยอมรับสิทธิ และอำนาจอย่างเป็นทางการได้ เช่น การออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับป่าชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 จึงเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชนในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน และเป็นกฎหมายที่เปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจเรื่องภายในชุมชนโดยไม่ต้องผ่านตัวแทน โดยหลักการสภาองค์กรชุมชนจึงเป็นสภาที่มีความบริสุทธิ์ที่สุด และเป็นกลไกแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งอำนวยความสะดวกตามระบอบประชาธิปไตยด้วย แต่หากจะพิจารณาตามหลักการ และแนวคิดดังกล่าวข้างต้นโดยไม่ศึกษาปรากฏการณ์ในเชิงปฏิบัติ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก็จะทำให้มองข้ามปัญหาบางประการไป (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2565)

จากการศึกษาการกำหนดภารกิจของสภาองค์กรชุมชนในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 พบว่า เป็นเพียงการพยายามสร้างความยืดหยุ่นในการทำงาน แต่ไม่ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่เหมือนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่อย่างใด นั่นหมายความว่า งานที่สภาองค์กรชุมชนจะทำเป็นเพียงการปรึกษาหารือร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ ของการรวมกลุ่มกันเป็นสภาองค์กรชุมชนที่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายดังกล่าวนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้แก่ประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อแก้ปัญหา และกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน แต่กฎหมายมิได้ระบุให้สภาองค์กรชุมชนมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบหรือถ่วงดุลอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานรัฐอื่นใด ดังนั้น บทบาทของสภาองค์กรชุมชนซึ่งตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายฉบับเดิมนั้น คือ ต้องการผลักดันให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีส่วนร่วม

ในกระบวนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐจึงถูกกลดทอนออกไป (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

บทวิเคราะห์ วิจารณ์ และข้อเสนอแนะ

หากพิจารณาในแง่ที่มาของสภาองค์กรชุมชน จะพบว่า เส้นทางสู่การตราเป็นกฎหมายในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองฉบับนี้ มีจุดเริ่มต้นจากการร่วมตัวกันของแกนนำองค์กรชุมชนทั่วประเทศที่จัดทำข้อเสนอ เรื่อง การยกระดับให้การทำงานขององค์กรชุมชนเป็นอิสระ เสนอต่อรัฐบาลในปี พ.ศ. 2549 หลังการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะนายทหาร และพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการตื่นตัวของกระแสการปฏิรูปประเทศไทย และพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสมัชชาสภาองค์กรชุมชนแห่งประเทศไทย (สอท) ขึ้นมาเพื่อเป็นองค์ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายความเป็นอิสระขององค์กรชุมชน และเนื่องจากองค์กรชุมชนจะต้องมีกฎหมายที่สนับสนุนและให้อำนาจในการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง และเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนจึงถือกำเนิดขึ้นตามมาในปี พ.ศ. 2550 (ธีรวัฒน์ รังแก้ว, 2566) และหากพิจารณาจากฐานความคิดประกอบกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายในการจัดตั้ง ซึ่งกำหนดภารกิจขององค์กรชุมชนไว้ตามมาตรา 21 จะเห็นได้ว่า สภาองค์กรชุมชนจะสามารถเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูประบบสังคม และการเมืองได้โดยมีภารกิจทั้งด้านสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจ และการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ควบคู่กับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาท้องถิ่นตามบริบท และความหลากหลายของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น องค์กรชุมชนตำบลจึงสอดคล้องกับทั้งแนวคิดการพัฒนามนุษย์ (Human Development) และความมั่นคงของชุมชน (Community Security) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาของทุกประเทศทั่วโลก

สภาองค์กรชุมชนตำบล: พื้นฐานประชาธิปไตยวิถีใหม่

หากพิจารณาย้อนกลับไปภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะพบว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่มิติใหม่ของการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐ และประชาชน กล่าวคือ มีการให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการเสริมอำนาจประชาชน (People Empowerment) การปกครองตนเอง (Self-Government) และประชาธิปไตยทางตรง (Direct) มากขึ้นตามลำดับ จากการศึกษาเรื่อง ประชาธิปไตยใน กระบวนการปรึกษาหารือของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างของ จักริน สิทธาจารย์ และคณะ (2565) เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับประชาธิปไตยวิถีใหม่ โดยสามารถดูได้จากการเกิดขึ้นขององค์กรชาวบ้าน และเครือข่ายองค์กรชุมชน (People Organizations and People Network) ที่ตระหนักในสิทธิเสรีภาพความเสมอภาค และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล องค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นได้รับการหนุนเสริมโดยองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในเขตเมือง และชนบท และองค์กรเครือข่ายชาวบ้านดังกล่าวจะมีการประสานความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการเป็นเครือข่ายครอบคลุมทุกภาคของประเทศ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็เกิดองค์กรชุมชน และเครือข่ายที่พัฒนามาจากการมีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น เครือข่ายเกษตรทางเลือก เครือข่ายป่าไม้ องค์กรและเครือข่ายชาวบ้านที่เกิดขึ้นนี้มีลักษณะที่สอดคล้องกับความมีอธิปไตยของชุมชน หรือชุมชนอธิปไตย ซึ่งคณะกรรมการธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำวุฒิสภา (2564) เคยเสนอไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า คือ แนวคิดที่จะนำประเทศไทยไปสู่ทางรอด และการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การขับเคลื่อนองค์กรชุมชน เนื่องจากเป็นกระบวนการพัฒนาที่องค์กรชาวบ้าน และเครือข่ายจะสามารถแก้ไขปัญหา และกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองได้

ถัดมา คือ การถ่ายโอนอำนาจให้ท้องถิ่นดูแลตนเองด้านการบริหารงาน และงบประมาณบางส่วน ซึ่งเป็นผลมาจากพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ทำให้ท้องถิ่นมีรูปธรรมในการปกครองตนเอง (Local -self Government) สามารถแก้ปัญหาในพื้นที่ของตนเองได้รวดเร็ว และเป็นระบบมากขึ้น ดังจะเห็น

ได้จากหลายพื้นที่ในประเทศไทย เช่น การจัดระบบการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ตำบลพรุพรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลในจังหวัดนครศรีธรรมราช และความเคลื่อนไหวของชาวบ้านในอำเภอจะนะ เพื่อคัดค้านโครงการท่อก๊าซ เป็นต้น และจากการศึกษาบทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยรากฐานของเกรียงไกร บุญประจง และคณะ (2566) สามารถสรุปบทเรียนการขับเคลื่อนงานพัฒนากิจการสภาองค์กรชุมชนได้ว่าการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจะนำไปสู่การสร้างชุมชนปกครองตนเองตามแนวคิดประชาธิปไตย และสร้างการพัฒนาประชาธิปไตยให้กับปัจเจก โดยมีรากฐานจากชุมชนหมู่บ้านในรูปแบบของการปรึกษาหารือควบคู่ไปกับการสร้างประชาธิปไตยในระดับชาติได้ ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ว่าเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ผ่านผลการศึกษาของวชิรวัฒน์ อาริยะสิริโชติ (2561) เรื่อง การวินิจฉัยระบบองค์กรเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนฯ ควบคู่กับการศึกษาของอนุสรณ์ พัฒนาคานต์ (2563) เรื่อง ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ในรอบหนึ่งทศวรรษตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 จะทำให้ พบว่า รัฐกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นแต่ไม่ได้กำหนดงบประมาณให้ ทำให้องค์กรชุมชนต้องแสวงหางบประมาณเอง นอกจากนี้ยังขาดหน่วยงานสนับสนุนหลักในพื้นที่ทำให้การพัฒนาไม่ครอบคลุมทุกด้าน รัฐควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารงานให้สภาองค์กรชุมชนเป็นการเฉพาะตามสมควรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น และการจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนนั้น ภาครัฐไม่ควรเร่งรัดให้ชุมชนทำการจัดตั้งขึ้นทะเบียนเป็นสภาองค์กรชุมชนในขณะที่ยังมีความพร้อมไม่เพียงพอ และควรมีการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคเอกชน หรือหน่วยงานอิสระอื่นนอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสนับสนุนบทบาทของสภาองค์กรชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ในขณะที่มุมมองเชิงรัฐศาสตร์ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้จะมีการประชาคมให้ประชาชน และผู้แทนองค์กรชุมชนเข้าร่วมออกความคิดเห็นแต่ในทางปฏิบัติกลับต้องเป็นไปตามกรอบที่กำหนด โดยกระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานราชการจากจังหวัดเป็นหลัก ส่งผลให้โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือองค์กรชุมชนจึงมักเป็นเพียงการมีส่วนร่วมเชิงรูปแบบเท่านั้น (อุดมศักดิ์ เดโชชัย และคณะ, 2563)

ประเด็นความท้าทายของนักนิติรัฐศาสตร์ต่อการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนในอนาคต

แม้ว่าองค์กรชุมชน และเครือข่ายชาวบ้านจะสะท้อนนัยยะความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตชุมชนตามแนวคิดการกระจายอำนาจแต่เพื่อให้เห็นมุมมองที่จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนในอนาคตบทความนี้จึงนำเสนอประเด็นปัญหา อุปสรรค ในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนซึ่งได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนเพื่อสร้างประชาธิปไตยในวิถีชีวิตนั้นยังเต็มไปด้วยขวากหนามที่ขัดขวางการเติบโตอย่างยั่งยืนของสภาองค์กรชุมชนในอนาคต โดยในภาพรวมของปัญหาสะท้อนให้เห็นได้จากผลการศึกษาของ อนุสรณ์ พัฒนาคานต์ (2563) ประเด็นที่ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ. 2551 คือ ปัจจัยด้านเนื้อหาของกฎหมาย ปัจจัยด้านการจัดประชุมปรึกษาหารือขององค์กร ปัจจัยด้านการจัดการจัดตั้งองค์กร ปัจจัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับตำบล และปัจจัยด้านความพร้อมของทรัพยากรการบริหาร และเมื่อนำผลการศึกษาเรื่องบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนสู่ชุมชน เข้มแข็ง: ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองใหม่ จังหวัดนครปฐม ของเมธินา อีสริยานนท์ และคณะ (2563) มาวิเคราะห์ร่วม จะพบข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน และมีผลต่อบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการพัฒนาประชาธิปไตย ได้แก่ เงื่อนไขระยะเวลาในการจัดตั้ง การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก การวางตำแหน่งของสภาองค์กรชุมชน ความเพียงพอของงบประมาณ ความพร้อมของสถานที่ในการประชุม ความเหมาะสมของเวลาในการจัดประชุม การมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็นของสมาชิก รวมถึงการสร้างเครือข่าย และการประสานงานเมื่อพิจารณาปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น

จะพบว่า เชื่อมโยงกับกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล และพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

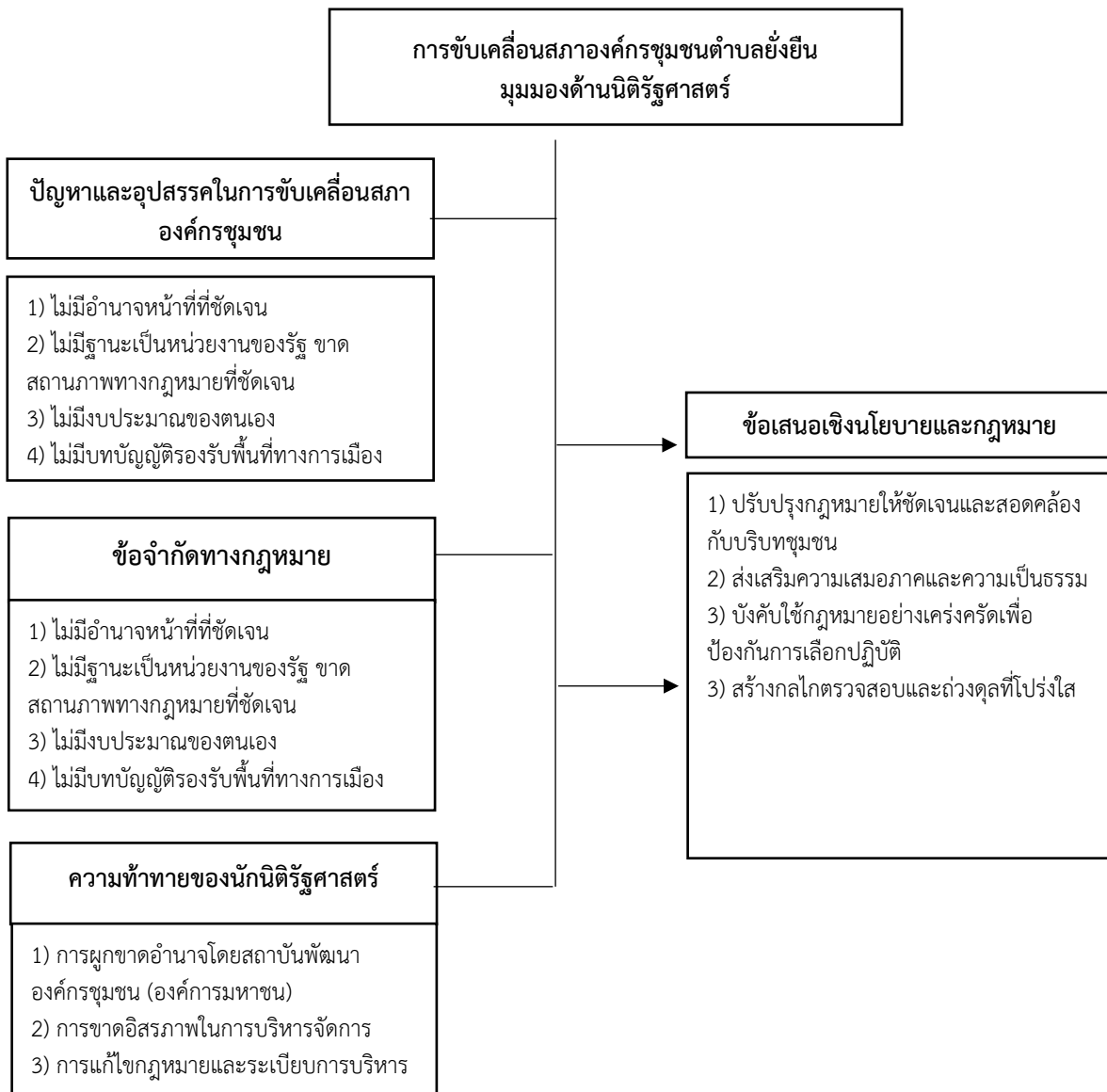
ประเด็นปัญหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการชุมชนขององค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังสะท้อนให้เห็นการเลือกผู้นำท้องถิ่น และการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ที่ยังสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์อย่างเหนียวแน่น การปฏิบัติงานยังคงเป็นแบบการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down) และบทบาทด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นถูกละเลย และไม่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรมากนัก ดังนั้นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นตัวแทนของกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่หลายหน่วยงาน กล่าวคือ ต้องรอรับคำสั่ง และแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาในชุมชนภายใต้กรอบการทำงานที่ส่วนกลางกำหนดผ่านมายังส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น นอกจากนี้ระบบงบประมาณการพัฒนายังอยู่ภายใต้กรอบการทำงานของระบบราชการจนทำให้ผู้บริหาร และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตนคล้ายฝ่ายราชการ ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองในระดับชาติด้วย ดังนั้นแม้สภาองค์กรชุมชนจะมีบทบาทหน้าที่ และสถานภาพทางปฏิบัติที่ค่อนข้างสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจ และเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการในท้องถิ่น แต่สถานภาพทางกฎหมายของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนยังมีข้อจำกัดหลายประการ ที่ส่งผลไม่มากนักต่อการกระจายอำนาจ และคานอำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม สรุปได้ดังนี้ คือ 1) สภาองค์กรชุมชนไม่มีอำนาจหน้าที่ กฎหมายเพียงบัญญัติให้เป็นภารกิจเท่านั้น 2) สภาองค์กรชุมชนไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย 3) สภาองค์กรชุมชนยังไม่มียงบประมาณของตนเอง และ 4) ยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดที่เกี่ยวข้องกับการรองรับการมีพื้นที่ทางการเมืองของสภาองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้น พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน จึงอาจเป็นเสมือนกับดักทางอำนาจที่จะทำลายความเข้มแข็งของภาคประชาชน และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต จากข้อเท็จจริงในปัจจุบัน ยังพบได้ว่า ในหลายพื้นที่ซึ่งชุมชนคาดหวังให้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกระดมทรัพยากรจากภายนอกมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น นำมาซึ่งความขัดแย้ง และอาจนำไปสู่ความแตกแยกในระยะยาว ดังนั้น การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนให้ยั่งยืนจึงต้องทำควบคู่กับการทำความเข้าใจบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ปรากฏในสภาองค์กรชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นพลเมืองที่มุ่งรักษาสีทิวทัศน์แห่งตนตามกฎหมาย แต่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นพลเมืองที่คำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ ส่วนกระบวนการประชาธิปไตยที่ปรากฏส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือไม่มีลักษณะที่ก้าวหน้าแบบวิพากษ์เท่าที่ควร กระบวนการประชาธิปไตยในสภาองค์กรชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชน คือ กลุ่มประชาสังคมควรมีการจัดโครงสร้างองค์การทางสังคมแบบไม่เป็นทางการให้มากที่สุด เพื่อให้สามารถระดมความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนได้ โดยไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งกำหนดโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือหน่วยงานภายนอก และผู้นำควรเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยทำหน้าที่อำนวยความสะดวก หรือส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วม ลักษณะความเป็นพลเมืองของกลุ่มประชาสังคมควรมุ่งไปสู่พลเมืองที่คำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับประโยชน์ของตนเอง และสมาชิกทุกคนในกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมได้โดยตรง และการมีส่วนร่วมควรจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลายที่ไม่จำกัดกรอบ หรือแนวทางของการดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ อนุสรณ์ พัฒนาศาสตร์ (2563) ที่ศึกษาพบว่า นโยบายต่าง ๆ ของสภาองค์กรชุมชนตำบลจำกัดอยู่ในกรอบของการถูกกำหนดกิจกรรมให้ดำเนินการ โดยการพึ่งพาหน่วยงานราชการในระดับจังหวัด และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมากกว่าผลักดันปัญหาขึ้นมาจากพื้นที่โดยตรง และเนื่องจากพื้นที่มีปัญหาความต้องการที่แตกต่างกัน การกำหนดแนวทางของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จะไม่สามารถเสนอความต้องการให้เป็นประเด็นหลักของการผลักดันนโยบายในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับตำบลจนถึงระดับจังหวัดได้ หรือกล่าวได้ว่า การทำงานของสภาองค์กร

ชุมชนมีความเป็นกึ่งราชการจนเกินไป ทำให้ต้องดำเนินการตามกรอบที่กำหนดโดยละเอียดแนวทางอื่น ๆ ที่พื้นที่เสนอ
ขึ้นมาแต่ไม่อยู่ในกรอบที่กำหนด

ความท้าทายของนักนิติรัฐศาสตร์อีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับความผิดพลาดของพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบัน
พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกับพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน
พ.ศ. 2551 คือ เรื่องของกองทุนซึ่งบัญญัติให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีอำนาจ และหน้าที่ในการ
ดูแลบริหารบัญชีรายชื่อ และการเงินของสภาองค์กรชุมชน รวมถึงมีอำนาจในการกำกับ และควบคุมทิศทางการทำงาน
ของสภาองค์กรชุมชนด้วยการให้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ
และแบบการจดทะเบียนจัดตั้งชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และการจดทะเบียนจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
รวมทั้งมีอำนาจ และหน้าที่ในการกำหนดข้อบังคับการอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดประชุมในระดับชาติ ระดับ
จังหวัด และระดับตำบลของสภาองค์กรชุมชนทั้งหมดมีอำนาจ และหน้าที่ประสานและดำเนินการให้มีการจัดตั้ง
และดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบล การติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติจัดตั้ง และการดำเนินการของสภา
องค์กรชุมชนในทุกระดับทำให้สภาองค์กรชุมชนถูกผูกขาดอิสรภาพ และถูกครอบงำโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน) ทั้งหมด ซึ่งนั่น ก็คือ การทำให้ที่ผ่านมาองค์กรชุมชนไม่สามารถเป็นองค์กรอิสระในการดำเนินการ
บริหารจัดการสภาองค์กรชุมชนด้วยตัวเอง ทั้งนี้ เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์ (2565) เสนอว่า การจะทำให้สภาองค์กรชุมชนอยู่
ต่อไปได้อย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรี ต้องแก้ไขพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนฯ เพื่อไม่ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน) เข้ามายุ่งเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชน โดยเฉพาะเรื่องกองทุน หรืองบประมาณของสภาองค์กรชุมชน
ต้องเป็นของสภาองค์กรชุมชนจริง ๆ โดยไม่อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน) ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ประเด็นดังกล่าวนี้จึงเป็นอีกแง่มุมที่น่าขบคิดสำหรับนักนิติรัฐศาสตร์ เนื่องจาก
เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่กลไกการทำงานตามกฎหมาย และระเบียบวิธีการบริหารราชการ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงแก้ไข
กฎหมาย ระเบียบ และกลไกการบริหารที่เกี่ยวข้องควบคู่กัน

ข้อเสนอแนะในมิติรัฐศาสตร์ (Legal-Political Perspective) ซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัญหา และเสนอ
แนวทางแก้ไขผ่านการปรับปรุงกฎหมาย และกระบวนการทางการเมือง เพื่อสร้างความเป็นธรรม และความเสมอภาค
ในสังคม จึงสรุปให้เห็นได้ว่า 1) ควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยเน้นที่เนื้อหา
ตัวบทกฎหมายควรกำหนดบทบาท และอำนาจหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนอย่างชัดเจน และต้องสอดคล้องกับ
วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน ทั้งนี้การจัดทำกฎหมายเฉพาะสำหรับสภาองค์กรชุมชนต้องมีการรับฟัง
ความคิดเห็นจากประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการออกกฎหมาย และ 2) ควรเน้นเรื่องการส่งเสริม
ความเสมอภาค และเป็นธรรม โดยกฎหมาย และนโยบายต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของทุกกลุ่มในชุมชน และมีการ
ออกแบบกลไกการทำงานที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และบังคับใช้กฎหมายอย่าง
เคร่งครัดเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติ

ภาพที่ 2 การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลยั่งยืน มุมมองด้านนิติรัฐศาสตร์

บทสรุป

จากประเด็นปัญหา และความท้าทายดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องมีความสอดคล้องกันตั้งแต่ทบทวนญัตติแห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องรวมถึงบทบาทหน้าที่ และการรับรองสิทธิของสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมาย สรุปได้ว่า ปัญหาในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ประกอบไปด้วย 3 ด้านสำคัญ คือ 1) ด้านการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การเร่งรัดจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในช่วงแรกเนื่องจากถูกบีบจากการต้องส่งตัวแทนเข้าไปเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองทำให้เกิดสภาองค์กรชุมชนจัดตั้งที่ขาดความพร้อม 2) ด้านการจัดประชุม พบปัญหาการไม่สามารถเปิดสภาองค์กรชุมชนให้เป็นเวทีสาธารณะสำหรับทุกฝ่ายในตำบล เพื่อให้ชาวบ้านได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความต้องการที่แท้จริงได้ เนื่องจากถูกปิดกั้นโดยผู้นำสภาองค์กรชุมชน หรือมีการผูกขาดความคิดเห็นของสมาชิกบางคน หรือบางกลุ่ม 3) ด้านการจัดทำแผนชุมชน พบว่า บางครั้งองค์กรภายนอก เช่น หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนในการกระตุ้น และส่งเสริม

การขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชน ยังขาดประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล และความรู้ทางวิชาการในการวางแผน และ 4) ด้านการบริหารงานที่ขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัย เนื่องจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนได้ ทำให้สภาองค์กรชุมชนขาดความคล่องตัวในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ และไม่มีผลงานเชิงรูปธรรมเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งองค์กรชุมชนต่าง ๆ ต้องเกิดจากการริเริ่มที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชน เนื่องจากองค์กรชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านประวัติความเป็นมา เป้าหมาย ทรัพยากรที่มี และทรัพยากรที่จำเป็น ต้องใช้ในการพัฒนาการก่อตัว หรือการรวมกลุ่มในชุมชน (Community Coalition) จึงต้องมาจากพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนเอง และความต้องการให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาต่าง ๆ การจัดการความหลากหลาย การผลักดันข้อเรียกร้องการสร้างข้อตกลงร่วมกัน และการสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน ไม่ใช่กลุ่มที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง หรือการเอารอบวิธีคิดในการจัดความสัมพันธ์ ระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอกตามแบบของนักพัฒนา หรือระบบราชการไปครอบงำปัญหา หรือคุณค่าที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว อีกทั้งยังต้องส่งเสริมกระบวนการทำงานของชุมชนอย่างแท้จริง ให้ผู้นำและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงการทำงานเชิงกระบวนการ (Process) และการให้การเรียนรู้แก่คน ชุมชน และองค์กรชุมชนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนบนพื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูล (Mutual Aid) อันมีมิติด้านวัฒนธรรมอันดีงามร่วมกันของท้องถิ่น เป็นพื้นฐาน ซึ่งจะนำไปสู่ประชาสังคม (Civil Society) ความเข้มแข็งของชุมชน และองค์กรชุมชนที่เคารพสิทธิของความแตกต่างหลากหลายบนพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) ร่วมกัน นอกจากนี้ยังต้องอาศัยกฎหมายที่เอื้ออำนวยเพื่อเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการ และขับเคลื่อนการดำเนินงานของตนเองได้ และประสานงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ภายนอก โดยสร้างเครือข่าย (Network Structure) เป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และสร้างกลยุทธ์ขององค์กรชุมชนโดยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย และเหมาะสมให้เกิดกระบวนการในการขับเคลื่อนองค์กรชุมชน ทั้งนี้ให้หน่วยงานราชการ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมีหน้าที่คอยเป็นที่เลี้ยง ให้คำแนะนำ เป็นตัวเชื่อมประสานกลไกในการทำงาน และมีบทบาทในการเสริมสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสานกับองค์กรชุมชนทั้งในแนวตั้ง และแนวนอน ซึ่งองค์กรภายนอกที่จะเข้ามาสนับสนุนสภาองค์กรชุมชนจะต้องมีทัศนคติแนวคิด และวิธีการทำงานพัฒนาแบบยืดหยุ่น และสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ แก่องค์กรชุมชน เพื่อให้องค์กรชุมชนตำบลเป็นมีระบบตำบลจัดการตนเอง (Tambol Self-management System) ในลักษณะการจัดการแบบหุ้นส่วน (Governance by Partnerships) และสานพลัง (Synergy) ภาครัฐ ภาคสังคม ภาควิชาการ และเอกชนเข้าด้วยกัน เพื่อบริหารการทำงานเป็นระบบตำบลเข้มแข็ง เพื่อบรรลุเป้าหมายสำคัญ 3 ประการคือ 1) องค์กรในตำบลสามารถจัดการกันเองทั้งทางด้านข้อมูล แผน การบริหารจัดการ ขับเคลื่อนงานพัฒนา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดี 2) ตำบลมีเศรษฐกิจดี คุณภาพชีวิตดี สิ่งแวดล้อมดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 3) ตำบลมีภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยกระทบต่าง ๆ จากภายนอกเพื่อให้สภาองค์กรชุมชนตำบลพัฒนาเป็นกลไกการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง จากภายในสภาองค์กรชุมชนเอง มีความรู้สึกสำนึกสาธารณะร่วมของคนในชุมชน และมีฐานทรัพยากร และทุนชุมชนที่ไม่ต้องรอพึ่งพาจากทรัพยากรภายนอก หรือจากพระราชบัญญัติเพียงทางเดียว ข้อเสนอเชิงนโยบาย และกฎหมายในมุมมองของนักนิติรัฐศาสตร์จากการศึกษา และนำเสนอบทความนี้ มุ่งเน้นการปรับปรุงกฎหมาย และกระบวนการทางการเมืองให้มีความชัดเจน เป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างกลไกตรวจสอบที่โปร่งใส เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นธรรมในที่สุด เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนต้องเป็นเสมือนเวทีกลาง หรือพื้นที่กลางของตำบลในการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกับท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ ในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน ทั้งเจ้าของปัญหา และผู้มีส่วนให้การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเพื่อขับเคลื่อนองค์กรชุมชนตามประเด็นต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนจัดการตนเอง ซึ่งจะเติบโตเป็นขบวนการภาคพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศไทยต่อไป ในขณะเดียวกัน

ภาครัฐ และเอกชนรวมถึงภาคีพัฒนาต่าง ๆ ควรใช้ช่องทางสภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการสนับสนุน และขับเคลื่อนพันธกิจของหน่วยงานเพื่อบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร บุญประจง, จันท์เพ็ญ สีชมภู และลาวัลย์ นาคติลก. (2566). บทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 5(1), 635–648.
- คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำวุฒิสภา. (2564). *รายงานคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำวุฒิสภา เรื่อง การจัดการตำบลเข้มแข็งตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- จักริน สีธาจารย์, ดำรงค์ศักดิ์ จันทิพย์, รงค์ บุญสวยขวัญ และวิเชียร ต้นศิริคงคล. (2565). ประชาธิปไตยในกระบวนการปรึกษาหารือของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 12(3), 685–699.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2562). การสร้างประชาธิปไตยชุมชน: บทเรียนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล. ใน *รวมบทความการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยในบทเรียนและประสบการณ์ของภาคประชาสังคม*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
- ธีรวัฒน์ รั้งแก้ว. (2566). *พอช. จัดเวทีการรับฟังความคิดเห็นพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). <https://web.codi.or.th/20230816-47333/>
- พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก), อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ, พระครูปัญญา สุธรรมนิเทศก์, เฉลิมพล ไททางกูร และพระมหาพุทธพิชาญ โยธาสโน. (2563). บทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(2), 281–294.
- เมทินา อีสริยานนท์, สกฤติ อีสริยานนท์ และศักดา ศิลากร. (2563). บทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการขับเคลื่อนสู่ชุมชนเข้มแข็ง: ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองใหม่ จังหวัดนครปฐม. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Pathom Rajabhat University*, 12(1), 99–112.
- พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543. (2543). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 ตอนที่ 71 ก หน้า 5–42.
- พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551. (2551). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 31 ก หน้า 26–38.
- เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์. (2565). *จุดยืนที่ถูกต้องของสภาองค์กรชุมชนต่อร่าง กม. ควบคุมการรวมกลุ่มของประชาชน ประชาไท*. ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2022/03/97577>
- วชิรวัฒน์ อาริยะสิริโชติ. (2561). การวินิจฉัยระบบองค์กรเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน: กรณีศึกษากองทุนข้าวพันธุ์ดีตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(2), 33–56.
- วรภพ วงศ์รอด. (2563). แนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 7(2), 254–271.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2551). *คู่มือจดแจ้งการจัดตั้งชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบล*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2565). *รายงานประจำปี 2565*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานสรุปผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ประจำปี 2565*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *เอกสารบรรยายกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. <https://www.nesdc.go.th/nscr/main/>

อนุสรณ์ พัฒนาศานต์. (2563). ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ในรอบหนึ่งทศวรรษตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551: กรณีศึกษาขององค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 15(54), 54–64.

อุดมศักดิ์ เดโชชัย, อุทิศ สังข์รัตน์ และวันชัย ธรรมสัจการ. (2563). บริบทการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลนาแวสู่ “ชุมชน จัดการ ตนเอง” ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2560. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 6(10), 5381–5392.

อุดมศักดิ์ เดโชชัย. (2565). *การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อการจัดการตนเอง*. วิทยานิพนธ์นี้ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Reference

Agranoff, R.t & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management*. Georgetown University.

Kaye. G. (2001). Grassroots involvement. *American Journal of Community Psychology*, 29(2), 269–275.

คณะผู้เขียน

อรรถชัย ตระการศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาคารวิชาการ 3 ชั้นที่ 5 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

e-mail: falawyer@hotmail.com

วิทยธร ท่อแก้ว

หน่วยงาน/สังกัด สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาคารวิชาการ 3 ชั้นที่ 5 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

e-mail: wittayatorn.tok@stou.ac.th

กานต์ บุญศิริ

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาคารวิชาการ 3 ชั้นที่ 5 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

e-mail: karn.boon@stou.ac.th